

Dr. sc. Melisa Bureković

OZNAČAVANJE LEKSIČKIH JEDINICA KAO IZRAZA NEGATIVNOG POLARITETA

Sažetak

U ovom radu se razmatra koje lingvističke jedinice mogu biti označene kao izrazi negativnog polariteta. Ukazuje se na činjenicu da se određene lingvističke jedinice često javljaju u negativnim kontekstima, ali da to nije dovoljan argument da ih se svrsta u kategoriju izraza negativnog polariteta, jer problem predstavljaju one leksičke jedinice koje se mogu javiti i u nekim pozitivnim kontekstima.

Ključne riječi: *izrazi negativnog polariteta, leksičke jedinice, negativni konteksti, pozitivni konteksti*

Uvod

U svim prirodnim jezicima postoje izrazi koji se često javljaju u negativnim kontekstima, dok je njihovo prisutvo u nekim pozitivnim kontekstima, u najmanju ruku, upitno. Tako je engleski izraz *a thing* prihvatljiv u negativnom kontekstu u primjeru (1a), dok njegovo javljanje u pozitivnom kontekstu u (1b) daje rečenicu čija je prihvatljivost upitna¹, pa bismo mogli zaključiti da je *a thing* moguće leksički označiti kao izraz negativnog polariteta (u nastavku rada: NPI izraz, skraćeno od engleskog *Negative Polarity Items*).

(1) a. I don't want *a thing*.

b. ? I want *a thing*.

Međutim, u nekim drugim pozitivnim kontekstima, kao što su konteksti dati u (2), izraz *a thing* je u potpunosti prihvatljiv:

(2) a. I want *a thing* – a bag, a phone, something concrete.

b. He wrote up *a thing* for his mother yesterday.

Sudeći po autorici Schmerling (1971), jednoj od lingvista koji su se bavili NPI izrazima i pokušavali ih što preciznije definisati, distribucija izraza kao što je *a thing* ukazuje na probleme koji se mogu javiti prilikom označavanja neke leksičke jedinice kao NPI izraza. U cilju rješavanja takvih problematičnih slučajeva, Linebarger (1980) nudi rješenje koje se ogleda u tome da NPI izrazima smatra one leksičke jedinice koje se mogu javljati samo u negativnim kontekstima, te ističe da je potrebno razlikovati te leksičke jedinice od onih koje se često javljaju u negativnim kontekstima, ali se ipak mogu javiti i u nekim pozitivnim kontekstima. Shodno tome, Linebarger (1980) smatra da se leksička jedinica *a thing* ne može označiti kao NPI izraz, jer je u potpunosti prihvatljiva u pozitivnim kontekstima, kao što su (2a, b), dok prihvatljivost NPI izraza u nekoj

¹ U lingvističkoj literaturi se kao simbol za upitnu prihvatljivost rečenica koristi interpunkcijski znak pitanja, tj. upitnik (?) koji se stavlja ispred date rečenice kao u (1b).

rečenici objašnjava uslovom neposrednog opsega. Kao rezultat različitog pogleda na NPI izraze, neophodno je propitati ponuđenu argumentaciju i dati kritički osvrt na istu, što se u ovom radu upravo čini, prije svega kroz analizu uslova neposrednog opsega koji je ponudila Linebarger (1980), te klasifikaciju NPI izraza.

Uslov neposrednog opsega

Skraćena verzija uslova neposrednog opsega (u nastavku rada ISC, od engl. *Immediate Scope Constraint*), kojim Linebarger (1980) objašnjava prihvatljivost NPI izraza u određenoj rečenici, glasi:

- (3) A negative polarity item is acceptable in a sentence S if in the logical form of S the subformula representing the NPI is in the immediate scope of the operator NOT. An item is in the immediate scope of NOT if (1) it occurs only in the proposition which is the entire scope of NOT, and (2) within this proposition there are no logical elements intervening between it and NOT.

U kontekstima u kojima je ISC narušen prihvatljivost NPI izraza se objašnjava generiranjem negativne implikature u formi X NOT NPI Y, gdje se NPI nalazi u neposrednom opsegu negacije. Drugim riječima, NPI izrazi su u ovim kontekstima licencirani negativnom implikaturom. U primjerima (4a-7a) navode se samo neki od tih konteksta zajedno s njihovim negativnim implikaturama pod (b).

- (4) a. I was surprised that she contributed *a red cent*.
b. I had expected her not to contribute *a red cent*.
(5) a. I didn't say that we had *a hope in hell* of winning.
b. I entertained, or at least did not rule out, the possibility that we didn't have *a hope in hell* of winning.
(6) a. Did you eat *any* peas?
b. It's possible that you didn't eat *any* peas.
(7) a. Who *bats an eyelash* when she walks into the room?
b. No one *bats an eyelash* when she walks into the room.

Linebarger (1980: 237) uspostavlja tri klase leksičkih jedinica koje se često javljaju u neposrednom opsegu negacije:

- 1) *izrazi kojima se označava krajnja skalarna vrijednost (scalar endpoints)*², za koje ćemo u nastavku rada, radi uštede prostora, koristiti termin *skalari*,
- 2) *izrazi kojima se označava ublaženo značenje (understaters)*, tj. *ublaživači*,
- 3) *habitualno negirani glagoli*.

Na osnovu stepena ovisnosti o negaciji, svaka od tih klasa habitualno negiranih leksičkih jedinica se dalje grupiše u tri potklase: (1) *neovisne izraze (independents)*, (2) *izraze koji su blizu tome da budu NPI izrazi (near NPIs)* i (3) *prave NPI izraze (true NPIs)*. U nastavku ćemo pojedinačno

² Fauconnier (1975) je prvi uočio da izrazi oblika *a(n) NP* mogu označavati krajnju vrijednost na pragmatičkoj skali. Tako npr. *a drop* upotrijebljeno uz glagol *drink* označava krajnju skalarnu vrijednost, jer je nemoguće popiti manje od kapi.

razmotriti svaku od navedenih klasa s akcentom na mogućnost identificiranja pravih NPI izraza, tj. onih leksičkih jedinica koje mogu biti označene kao NPI izrazi.

Skalari

U skalare koji su neovisni izrazi ubraja se izraz *a verse*. Neovisni izrazi u neposrednom opsegu negacije, poput *a verse* u (8a), mogu označavati krajnju skalarnu vrijednost, međutim mogu se javljati i izvan neposrednog opsega negacije, kao u (8b), gdje imaju doslovno značenje:

(8) a. He hasn't read *a verse* of the Bible.

b. He read *a verse* of the Bible yesterday.

Linebarger (1980: 242), stoga, ističe sljedeće: "*Clearly, the independents are not lexically marked as NPIs and their specialized functioning in the immediate scope of NOT can be predicted from the meaning of the sentence and the relevant facts about the world.*"

U kontekstima u kojima je ISC narušen neovisni izrazi imaju doslovno značenje, a vrlo rijetko značenje krajnje skalarne vrijednosti. Tako, Linebarger (1980, str. 243) tvrdi da je izrazu *a verse* u (9) teško pripisati skalarno značenje, a kao razlog navodi sljedeće: "*Since the independents are not in any way marked, they would be expected to be less likely than marked NPIs to 'trigger a part (b) reconstrual', i.e. to force one to search for an implied sentence in which they are in the immediate scope of NOT.*"

(9) I didn't realize that he had read *a verse* of the Bible.

U skalare koji su blizu tome da budu NPI izrazi spada *a thing*. Ovi izrazi se toliko često koriste u opsegu negacije, označavajući krajnju skalarnu vrijednost, da njihovo javljanje u nekim pozitivnim kontekstima postaje neobično, što se može ilustrovati ranije navedenim primjerima u (1) i (2), ovdje ponovljenim u (10):

(10) a. I don't want *a thing*.

b. ? I want *a thing*.

c. I want *a thing* – a bag, a phone, something concrete.

d. He wrote up *a thing* for his mother yesterday.

U (10a) *a thing* se nalazi u neposrednom opsegu negacije i označava krajnju skalarnu vrijednost. Prihvatljivost izraza *a thing* bez modifikacije u pozitivnom kontekstu u (10b) je upitna. Međutim, modifikacijom izraza *a thing* pozitivni konteksti postaju prihvatljivi, što je ilustrovano rečenicama (10c, d). S obzirom da se ova klasa leksičkih jedinica ipak javlja u nekim pozitivnim kontekstima, Linebarger (1980) tvrdi da je teško procijeniti da li one mogu biti leksički označene kao NPI izrazi. Međutim, ove leksičke jedinice u kontekstima s narušenim ISC uslovom, kao u (11), imaju značenje krajnje skalarne vrijednosti.

(11) I didn't realize that he knew *a thing* about the Bible.

Skalari koji su pravi NPI izrazi, poput *hold a candle*, su neprihvatljivi u pozitivnim kontekstima, kao u (12b), a njihovo javljanje izvan neposrednog opsega negacije obavezno generira negativnu implikaciju, iako se može desiti da odgovarajuća negativna implikacija nije dostupna, što je ilustrovano primjerom (12c) koji je neprihvatljiv ili krajnje marginalan.

(12) a. His paper doesn't *hold a candle* to Mary's.

b. *His paper *holds a candle* to Mary's.

c. ? He doesn't realize that her paper *holds a candle* to his.

Fauconnier (1975, 1979) je prvi uočio da mnogi skalari, poput *lift a finger, a red cent, a hope in hell* itd., spadaju u prave NPI izraze, jer npr. ukoliko neko nije ni prstom mrdnuo, moguće je zaključiti da ništa nije uradio ili da se uopšte nije pomjerio. S druge strane, skalari koji su neovisni izrazi ili su blizu tome da budu NPI izrazi predstavljaju problem za bilo koju teoriju negativnog polariteta koja zahtijeva da NPI izrazi budu označeni u leksikonu. Tako je Schmerling (1971), uočivši poteškoće vezane za pokušaj pripisivanja leksičke oznake 'NPI izraz' skalarima oblika *a(n) NP*, kao što su primeri u (13), izrazila sumnju da je skalare uopšte moguće leksički označiti kao NPI izraze.

(13) I didn't do *a thing* / hear *a sound* / see *a soul* / eat *a bite* / say *a word* / move *a muscle* / sing *a note* / see *a gray hair* on his head / pay *a cent*.

Ipak, ukoliko za polazište uzmemo analizu koju je predložila Linebarger (1980), po kojoj su pravi NPI izrazi one leksičke jedinice koje se ne mogu javljati u pozitivnim kontekstima, tj. one koje se moraju javiti u neposrednom opsegu negacije, onda možemo reći da je među navedenim skalarima oblika *a(n) N* u (13) jedini pravi NPI izraz *a soul* (u značenju *osoba*), jer nije prihvatljiv u pozitivnom kontekstu, što se pokazuje sljedećim primjerom preuzetim iz Bureković (2018, str. 131):

(14) *I saw *a soul* at the party.

Ublaživači

U svakodnevnoj komunikaciji govornici često koriste ublažene iskaze. Tako se (15a) može upotrijebiti za iskazivanje značenja datog u (15b):

(15) a. I'm not *too* pleased.

b. I'm actually displeased.

U (15a) se nečije nezadovoljstvo, koje je direktno iskazano u (15b), ublažava negiranjem krajnjeg stepena zadovoljstva i to upotrebom izraza *too* u neposrednom opsegu negacije. Izraze, kao što je *too*, koji se često javljaju u neposrednom opsegu negacije da bi se pomoću njih iskazalo ublaženo značenje ili pak sarkazam, Linebarger (1980: 247) naziva *ublaživačima* (*understaters*).

Pored izraza *too*, u ublaživače spadaju *that* u njegovoj nereferencijalnoj upotrebi (16a), izraz *thrilled* (16b) i nenaglašeno *much* (16c), što Linebarger (1980: 247) ilustruje primjerima u (16), a pitanje je da li se ijedna od ovih leksičkih jedinica može smatrati pravim NPI izrazom. S obzirom da se izraz *too* javlja i u pozitivnim kontekstima, kao u (17), gdje umjesto sarkastičnog, ima doslovno značenje, on se onda ne može smatrati pravim NPI izrazom.

(16) a. I don't know *that* much about it.

b. I'm not *thrilled* by your suggestion.

c. She doesn't talk *much*.

(17) There were *too* many people for such a small room.

Imajući u vidu da se od svih preostalih ublaživača, jedino nenaglašeni izraz *much* ne može javiti u pozitivnim kontekstima, što ilustrujemo primjerom (18) koji navodi Israel (2011: 3), on se

jedini, unutar klase ublaživača, može smatrati pravim NPI izrazom, te se, shodno tome, može leksički označiti kao NPI izraz.

(18) *Jeff listens to the Grateful Dead *much*.

Habitualno negirani glagoli

U prethodnim sekcijama smo pokazali da su dva moguća leksička izvora NPI izraza leksičke jedinice koje u neposrednom opsegu negacije iskazuju krajnju skalarnu vrijednosti ili pak sarkastično značenje. U ovoj sekciji, kao treći leksički izvor NPI izraza razmatramo glagole koji su često negirani, kako Linebarger (1980) navodi, iz različitih pragmatičkih razloga, i čija je upotreba bez negacije u određenim kontekstima neprihvatljiva. U tu skupinu glagola se ubrajaju *can help*, *bother*, *believe*, *need*, *care* i *dare*, a da su neprihvatljivi u nekim pozitivnim kontekstima, Linebarger (1980, str. 250-251) ilustruje sljedećim primjerima pod (b), dok su pod (c) navedeni prihvatljivi primjeri:

- (19) a. She *can't help* telling George lies.
b. ?? She *can help* telling George lies.
c. She *can help* George.
- (20) a. She *didn't bother* helping George.
b. ?? She *bothered* helping George.
c. She *bothered* George.
- (21) a. She *didn't believe* how much books they had.
b. ?? She *believed* how much books they had.
c. She *believed* what he told her.
- (22) a. You *needn't* stay.
b. ?? You *need* stay.
c. You *need* money.
- (23) a. You *don't care* to stay.
b. ?? I *care* to stay.
c. I *care*.
- (24) a. I *didn't dare* leave.
b. ?? I *dared* leave.
c. I *dared* to leave.

Tvrđnju da su ovi glagoli pravi NPI izrazi Linebarger (1980: 251) argumentuje time što su rečenice poput (25a) sa interpretacijom (25b) negramatične:

- (25) a. *Everybody *can't help* complaining.
b. NOT [Ax: x is a person] (x *can help* complaining)

Pored navedenih, u glagole koji su također često negirani Linebarger ubraja *can stand*, koji smatra neovisnim izrazom, jer su prihvatljive rečenice poput (26), i *mind*, koji svrstava u leksičke jedinice koje su blizu tome da budu NPI izrazi, jer se samo ponekad javljaju u kontekstima u kojima nisu negirani, kao u (27):

(26) Go ahead, he *can stand* it!

(26) I really *mind* his presumptuousness.

Kao razlog učestale upotrebe glagola poput *can stand* u njihovom negiranom obliku, Linebarger (1980: 251) navodi sljedeće: *They tend to be negated for reasons having to do with the real world: one is more likely to report on untolerability than on tolerability, perhaps*. Iako cijenimo pokušaj Linebarger da i unutar klase habitualno negiranih glagola identifikuje prave NPI izraze, ne možemo se složiti da je analiza koju primjenjuje odgovarajuća, jer ne pruža dovoljno uvjerljivu argumentaciju zašto bi se neki od često negiranih glagola trebao smatrati pravim NPI izrazom, a ne izrazom koji je blizu tome da bude NPI izraz, ili pak nezavisnim izrazom.

Zaključak

U ovom radu se razmatralo koje lingvističke jedinice mogu biti označene kao NPI izrazi. Ukazalo se na činjenicu da se određene lingvističke jedinice često javljaju u negativnim kontekstima, ali da to nije dovoljan argument da ih se svrsta u kategoriju NPI izraza, jer problem predstavljaju one leksičke jedinice koje se mogu javiti i u nekim pozitivnim kontekstima. Propitivno se rješenje koje je ponudila Linebarger (1980) u vidu uslova neposrednog opsega negacije na osnovu koga su uspostavljene tri klase leksičkih jedinica koje se često javljaju u neposrednom opsegu negacije: klasa *skalara*, klasa *ublaživača*, te klasa *habitualno negiranih glagola*. Složili smo se s analizom koju Linebarger primjenjuje da bi neke leksičke jedinice koje pripadaju klasi *skalara* i *ublaživača* označila kao prave NPI izraze, međutim kada je riječ o klasi *habitualno negiranih glagola*, smatramo da autorica ne uspijeva na adekvatan način argumentovati zašto bi neki leksički glagol bio označen kao pravi NPI izraz. Ipak, vrijedi istaći da se Linebarger među prvim dotakla pitanja potencijalnih leksičkih izvora NPI izraza i mogućnosti označavanja neke leksičke jedinice kao NPI izraza. Prva je, kao različite klase NPI izraza, prepoznala *skalare* i *ublaživače*, stavljajući pri tome u fokus značaj pragmatike pri identifikaciji neke leksičke jedinice kao NPI izraza. Tako su, kao što smo vidjeli, NPI *skalari* vezani za iskazivanje krajnje skalarne vrijednosti, a NPI *ublaživači* za iskazivanje određene doze sarkazma.

Literatura

1. FAUCONNIER, G. (1975). 'Polarity and the Scale Principle', *Proceedings of the Chicago Linguistic Society* 11: 188-99.
2. FAUCONNIER, G. (1979). 'Implication Reversal in a Natural Language', in F. Guenther and S. J. Schmidt (eds.), *Formal Semantics and Pragmatics for Natural Languages*. Dordrecht: D. Reidel, 289-301.
3. ISRAEL, M. (1996). 'Polarity Sensitivity as Lexical Semantics', *Linguistics and Philosophy* 19: 619-66.
4. ISRAEL, M. (1998). 'The rhetoric of grammar: scalar reasoning and polarity sensitivity'. PhD. Dissertation, UC San Diego.
5. ISRAEL, M. (2006). 'Saying less and meaning less', in B. Birner and G. Ward (eds.), *Drawing the boundaries of meaning: Neo-Gricean studies in pragmatics and semantics in honor of Laurence R. Horn*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 143-62.

6. ISRAEL, M. (2011). *The Grammar of Polarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. LINEBARGER, M. (1980). 'The Grammar of Negative Polarity', PhD. Dissertation, MIT.
8. LINEBARGER, M. (1987). 'Negative polarity and grammatical representations', *Linguistics and Philosophy* 10: 325-87.
9. LINEBARGER, M. (1991). 'Negative polarity as linguistics evidence', in L. M. Dobrin, L. Nichols and R. M. Rodriguez (eds.), *Papers from the Parasession on Negation* 27, 2. Chicago: CLS, 165-88.
10. SCHMERLING, S. (1971). 'A Note on Negative Polarity', *Papers in Linguistics* 4: 200-206.
11. BUREKOVIĆ, M. (2018). 'Riječi i izrazi negativnog polariteta u engleskom jeziku i njihovo sintaksičko ponašanje'. Doktorska disertacija, Univerzitet u Sarajevu.

LABELING LEXICAL UNITS AS NEGATIVE POLARITY ITEMS

Abstract

This paper discusses the question of what linguistic units can be labeled as Negative Polarity Items. It points to the fact that certain linguistic units often occur in negative contexts, and that this characteristic does not prove to be a sufficient argument to classify them as Negative Polarity Items, since the problem lies within those lexical units that can also occur in some positive contexts.

Key words: Negative Polarity Items, lexical units, negative contexts, positive contexts